

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

תוכן

- הלכה למעשה.....2
- א. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ... בשני עניינים ... ובנביא ... בכדי שלא יפסוק התורגמן ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחילתו.....2
- הלכתא למשיחא.....3
- ב. וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו' וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס"ת.....3
- הלכה למעשה.....3
- ג. לפי שאין גוללין ס"ת בצבור.....3
- ד. משום פגמו של ראשון.....4
- ה. שאין מברכין ברכה שאינה צריכה.....5
- ו. ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מעניינו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה.....8
- ז. תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא.....8
- הלכתא למשיחא.....8
- ח. ומברך עליה שמנה ברכות ... ועל מחילת עון כתיקנן ... ועל ירושלים בפני עצמה והשאר תפלה ... רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליושע וחותרם בשומע תפלה.....8
- ט. מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזותו לרבים.....9
- י. פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית.....10
- יא. עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה ... חזן הכנסת נוטל ס"ת ... והמלך עומד ומקבל וקורא יושב.....11
- יב. וקורא מתחילת אלה הדברים ... וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות... המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון.....13
- יג. והמלך עומד ומקבל וקורא יושב ... אין ישיבה בעזרה ... בעזרת נשים.....15
- הלכה למעשה.....16
- יד. נשיא שמחל על כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ... מצוה שאני 16
- טו. באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס ... מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינים ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך.....16
- טז. מותר להחניף לרשעים בעולם הזה.....20

הלכה למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת סוטה

יז. כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו..... 21

דף מא.

הלכה למעשה

**א. מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה ... בשני עניינים ...
ובנביא ... בכדי שלא יפסוק התורגמן ואין מדלגין
מנביא לנביא ובנביא של שנים עשר מדלגין ובלבד שלא
ידלג מסוף הספר לתחילתו**

כבר התבאר במסכת יומא דף סט: ובמגילה דף כד. שהקורא בתורה בציבור אין¹ מדלגין מפרשה זו לפרשה אחרת בשתי ענינים², לפי שדברי תורה, דברי אזהרות ועונשין ומצות, וצריך שיכנסו בלב השומעים וכשאדם יוצא משיטה לשיטה אינו נוח להתבונן³, וחוששים אנו שמא תתבלבל דעת השומעים, אלא צריך לקרוא בסדר, אבל לדלג מפרשה לפרשה בענין אחד אף על פי שיש הפסק רב ביניהם, כגון בפ' אחרי מות (ויקרא טז) ואך בעשור (ויקרא כג, כג) שבהן גדול קורא ביום הכפורים, מדלגין, וכן מה שנוהגין בתענית ציבור כשקורין ויחל בפרשת תשא שמדלגין לפסל לך הוא מטעם שהם ענין אחד, והוא שלא יקרא על פה⁴, שאסור לקרות שלא מן הכתב אפי' תיבה אחת.

ומדלגין בנביא⁵ מפרשה לחבירתה אפי' בשני ענינים, וכן המנהג בכמה הפטרות שמוסיפין להם פסוקים מפרשיות אחרות⁶. והוא שלא ישהה בדילוג בענין שיעמדו הציבור בשתיקה.

¹ שו"ע ונו"כ קמ"א

² ובשחרית בשבת לא שייך האי דינא, דהא צריך לקרות כל הסדר. ואולי שייך גם על שחרית, שלא ידלג איזה פסוקים אפילו על מנת לחזור ולהשלימם אחר כך. שער הציון שם ס"ק א

³ מ"ב שם ג

⁴ כלומר דלבך התירו לדלג ולגלול הספר להפרשה השניה אף שהוא מנכר מילתא כדי שלא יבוא לקרוא השניה בע"פ וזה אסור. מ"ב שם ה

⁵ שו"ע ונו"כ או"ח קמ"א

⁶ מ"ב שם א

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

אך אין מדלגין מנביא לנביא, כגון ממלכים לירמיה אך בענין אחד מדלגים⁷, ובתרי עשר מדלגים כגון מהושע לעובדיה, שהכל נחשב כספר אחד לענין זה כיון שהם קצרים. ובלבד שלא ידלג אחורנית כלומר לחזור לתחילת הנביא או לפסוקים קודמים, אלא אם כן בענין אחד שמותר לדלג לפסוקים קודמים⁸.

ובזמנינו שאין רגילין לתרגם מותר, כיון שכל ההפטרות כתובים בזמנינו בקונטרס בפני עצמן, או בחומשין הלא יכול לסמן ולחפש מהר כל הפסוקים השייכים להפטרה זו, ולא יהיו הצבור צריכין לעמוד בשתיקה עי"ז, ולכן שרי ומטעם זה מותר בזמנינו אפילו כשהפסוקים הם משני נביאים, ואפילו רחוקים זה מזה הרבה.

הלכתא למשיחא

ב. וגולל את התורה ומניחה בחיקו כו' וכל כך למה שלא להוציא לעז על ס"ת

כבר התבאר לעיל דף מ: שבהן הגדול⁹ ביום הכפורים אחר שקורא אחרי מות ואך בעשור שבפרשת מועדות שבפרשת אמור עד סוף הענין. וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן, משום פגמה של תורה שלא יחשבו שהספר תורה חסרה פרשה, כיון שצריך לקרות על פה.

הלכה למעשה

ג. לפי שאין גוללין ס"ת בצבור

⁷ מ"ב שם ז

⁸ והנה יש דעות בין הפוסקים י"א דדוקא מנביא לנביא אפילו בענין אחד אין מדלגין בזה ואפילו בנביא של תרי עשר אבל בנביא אחד מדלגין אפילו למפרע אם הם סמוכין ולא יצטרכו הצבור לעמוד בשתיקה והמ"א מציד וכן פסק בא"ר דאפילו בנביא אחד אין לדלג למפרע ועיין בפמ"ג שמציד דבענין אחד בנביא אחד מותר לקרות למפרע. מ"ב שם ט

⁹ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ג הלכה י

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

כבר התבאר ביומא דף ע. שאין גוללין¹⁰ ס"ת בצבור¹¹, מפני כבוד הצבור שצריכים לשבת ולשתוק עד שיסיימו.

אין להם אלא ס"ת אחד, והם צריכים לקרות בשני ענינים, גוללין, וידחה כבוד הצבור. ואין אומרים שמשום זה יקרא הפרשה של המפטיר בע"פ, או בחומש, שמן הסתם הצבור מוחלין על כבודם, כדי לקיים קריאת המפטיר כדין.

הוציאו ס"ת מארון הקודש, ושמו לב שאין זה הס"ת הגלול למקום הקריאה¹², אפילו אם עד לא הניחוהו על הבימה, לא יחזירו הס"ת ויקחו אחרת, כי מאד חששו לפגמו של הס"ת, אלא ימחלו הציבור על טרחתם ויגללו ס"ת זה למקום הקריאה.

אולם אם נזכרו עוד לפני שהוציאו הס"ת מארון הקודש, אף שהיא כבר ביד המוציא, מותר להניחה ולקחת תחתיה ס"ת אחר שא"צ לגללה.

וכל שכן אם הס"ת שהוציאו אינו כ"כ מהודר, ויש המהודרים יותר, שוב אין להחזירו לארון קודש כדי לקחת את המהודר יותר¹³.

ביום שקורין בב' ספרי תורה, ובטעות הניחו על הבימה בראשונה את הספר השני, אף שכבר פתחוהו, מותר לגללו ולהניח השני¹⁴, שהרי אח"כ שוב יפתחו ויקראו בס"ת זה, ואין כאן פגם.

ד. משום פגמו של ראשון

עוד התבאר שם שאין קורין¹⁵ לאדם אחד בשני ספרי תורה, בין בענין אחד ובין בשני ענינים משום שנראה כפוגם, ומטיל דופי בראשון של ראשון.

¹⁰ שו"ע ונו"כ שם סעי' ג

¹¹ ובשבת שקורין בשני ס"ת יכולין לגלול אחת בעוד שקוראין הראשונה ויותר טוב כמו שנוהגין עתה שגוללין ומחפשיין בעת שאומרים הקהל פסוקי דזמרה, כדי שלא יבלבלו הקהל בעת קריאת התורה. מ"ב שם יג

¹² בסידור יעב"ץ (ריש הל' קריה"ת) דן בזה ומביא שתי דעות ובמטה יהודה (למהר"י עייאש זצ"ל) סוס"י רפ"ב, וספר החיים (למהר"ח פלאנצי זצ"ל) סי' אות א', ושו"ת שלמת חיים סי' קי"ב בשם הגר"ח זוננפלד זצ"ל, כה"ח סקי"ג, שו"ת יבי"א ח"ח סי' ט"ו אות ד'. ובשו"ת אנ"מ ח"ב סי' ל"ז הכריעו להשוש לפגם הספר ואם אחד מהציבור עשה מעשה והורה להחזירה, באנ"מ שם כתב שיש להניח לו, דבמקפידים על מירחתם יכולים לסמוך על הדיעות הסוברים שיחזירוהו ויקחו אחר ודעביד כמר עביד וכו'. וע"ע אשל אברהם בוטשאטש שבציבור קטן שכולם יודעים ומבינים דהא שאין קוראין בס"ת שהוציאו הוא רק עקב מירחת הגלילה ולא עקב פגם הס"ת יש מקום להקל בזה, והכל לפי הענין.

¹³ בשו"ת אנ"מ שם מסתפק בזה, אך בשו"ת הר צבי ח"א סי' ס"ג מסיק בהחלט שלא להחזיר, ובשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' פ"א מביא מס' חידושי מהר"ז ביננא הנדמ"ח מתלמיד המהרי"ל להחמיר בזה, ומוסיף עוד דגם בעוד הספרי תורה מונחים בארון קודש אל יעבור על הראשונים ויקח ס"ת רחוקה מידו משום שהיא יותר מהודרת מן הקרובה. ולכן נכון שהגבאים יתנו תשומת לב לסידור הספרי תורה בארוה"ק כהוגן, אך ברור שהיינו דווקא בס"ת אשר אלא שאינו מהודר, אבל ס"ת עם חשש פסול בודאי מותר להניחה ולקחת כשירה תחתיה בכל ענין.

¹⁴ פמ"ג במ"ז סי' ק"מ סק"ד, וז"ל "בנתחלפו התורות ופתחו שניה, צריך לגללה וליקח ראשונה תחלה, ולא אמרינן יגללו בשניה עד מקום ההוא, דאין גוללין בציבור". ביה"ל סי' תרפ"ד ד"ה ואם טעה בשם אחרונים

¹⁵ שו"ע ונו"כ שם ד

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

כגון בשבת ר"ח או ביום טוב אין אדם אחד עולה גם לשביעי של פרשת השבוע וגם למפטיר של ר"ח או יו"ט בספר אחר הנגלל מכבר ומוכן לאותו מקום¹⁶, אפילו אין שם אחר שיודע להפטיר, שנראה כמטיל דופי בס"ת ראשונה מפני שהיא חסרה או שאר פסול. אלא אם אין מישהו אחר להעלות, יגללו הס"ת ראשונה עד שיגיעו לשם.

ולכתחילה אין להעלות אדם אחד לשני עליות¹⁷ אפילו בספר אחד. שהרי "ברוב עם הדרת מלך". והדר הוא שיהיה ז' עולים בשבע עליות ולמפטיר עוד עולה. אולם אם אין מי שיודע לקרוא עולה, וכן בכל צורך אחר.

וכן בר"ח טבת שחל בחול¹⁸, שמוציאין ב' ספרים וקורין באחד ג' בשל ר"ח, ובשני קורא אחד בשל חנוכה. אם טעה החזן וקרא ד' בשל ר"ח, אם לא הוציאו ספר ב' א"צ לקרות יותר.

ואפילו אם נזכרו בתחילת קריאת הרביעי אין לומר שרביעי עצמו יקרא בס"ת זו בשל חנוכה קודם שיחתום בפרשת ר"ח שהרי מדלג ואין מדלגין בתורה בשני ענינין כדלעיל אלא מאחר שהרביעי התחיל לקרות בשל ר"ח יחתום ויברך. אבל אם הוציאו ספר ב', משום פגמו צריך לקרות ה' בשל חנוכה.

אם רוצים לקרות למפטיר מהקראים שקודם האחרון יש מתירים¹⁹ שאין שייך פגם כשהפסיק בינתים באיש אחר שהרי הוא עתה כקורא מחדש ויש אוסרים²⁰ משום חשש שמא יאמרו שרק עתה נודע פסולו של הספר ראשון ולכך קרא באחרת. והעיקר כדעה זו.

בשמחת תורה מותר לקרות לחתן בראשית ולחתן תורה מי שעלה כבר בס"ת ראשונה. אבל חתן תורה לא יקרא פרשת חתן בראשית, והטעם כיון דליכא הפסק ביניהם שייך פגם לס"ת הראשונה שיאמרו פסולה היתה, ולכן קורא מיד בשניה. וכ"ז באותה בהכ"נ אבל מי שקרא חתן תורה בבהכ"נ זו, ודאי שמותר לקרות חתן בראשית בבהכ"נ אחרת²¹.

ה. שאין מברכין ברכה שאינה צריכה

כבר התבאר במסכת ברכות דף לג. כל המברך ברכה שאינה צריכה²², הרי זה נושא שם שמים לשוא, והרי הוא כנשבע לשוא ואסור לענות אחריו, אמן.

¹⁶ כדי שלא יצטרכו לגלול בצבור את הספר ראשון וכנ"ל

¹⁷ רמ"א או"ח רפב ה ונו"כ

¹⁸ רמ"א ונו"כ או"ח תרפד סעיף ג

¹⁹ מ"א שם

²⁰ הב"ח אוסר וכן מצדד הא"ר לדינא

²¹ משנה ברורה סימן תרסט ס"ק ב

²² שו"ע ונו"כ רמ"ד

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

כגון שמברך²³ בתוך הסעודה על דברים שנפטרו כבר ע"י ברכת המוציא, שזו הברכה שלא לצורך היא כלל, ואפילו אם עכשיו לא היה הברכה לבטלה ג"כ היא לפעמים בכלל ברכה שאינה צריכה, כגון אם שלחנו ערוך לפניו ודעתו לילך וליטול ידיו ולאכול, ולוקח קודם הנטילה ומברך על דברים שדעתו לאכלם בתוך הסעודה, גם זה אסור שגורם ברכה שאינה צריכה. וכ"ש המפסיק בין הברכה לעשיה שגורם שתתבטל הברכה הראשונה לגמרי בודאי אסור. וכן אם יש לפניו שני דברים שיכול לפוטרם בברכה אחת והוא מברך על כל אחת.²⁴

לפיכך אם טעה²⁵ והוציא שם שמים לבטלה²⁶, ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו²⁷ כדי שלא יזכר לבטלה וצריך לומר: בְּרוּךְ שֵׁם כְבוֹד מְלָכּוֹתָ לְעוֹלָם וָעֶד, על שהוציא שם שמים לבטלה.

ולכתחילה יאמר זה מיד לאחר שנכשל בברכה לבטלה²⁸ או בברכה שאינה צריכה וכדו', אך אם שכח או שהוא במקום שאינו יכול להפסיק (כגון באמצע התפילה וברהמ"ז וכדו') יאמר לאחר מכן מיד כשיכול להפסיק, לינצל מעונש ברכה לבטלה²⁹.

איסור ברכה לבטלה הוא מן התורה³⁰, ולפיכך החמירו בספק ברכות ואמרו דשב ואל תעשה עדיף. וכל שבעה שמות הקדושים שאינם נמחקים בכלל האיסור³¹, ואלו הן: הו"ה, אדני, אל, אלהים (בכל צורות ביטוי), אהיה, שדי, צבאות. והזכרת שם שמים אסורה גם כשאומרה בלשון לע"ז כגון רחמנא, גאט, אללה וכדו', אא"כ אומרה לצורך שבח והודיה, אבל שאר כינויי שמו יתברך כגון רחום חנון וכדו' אין איסור בהזכרתם, ורק במקומות המטונפים אסור להזכיר כל שאר כינויי השם.

הלומד בש"ס ובמדרשי חז"ל, ופוגע בפסוקים שיש בהם אזכרות שם שמים, יש לו לקראם בקריאתן בתנ"ך בהזכרת שם שמים, ואין להחמיר בזה ולכנות ולבטאת "אלוקים" בקו"ף ולא בה"א, או לומר "אדושם", או "המוני", והמחמיר יוצא שכרו בהפסדו, שהרי הוא כמכנה שם כלפי מעלה. אולם אזכרות שבמטבע ברכות המובאים

²³ מ"ב שם יח

²⁴ שער הציון שם ס"ק יח

²⁵ שו"ע ונו"ב ר"ו

²⁶ אף שהוא מברך בסדר נוסח הברכה בדרך הודאה ושבח כיון שאינה צריכה וכ"ש אם הזכיר שם השם לבטלה ח"ו. מ"ב שם יט

²⁷ רמב"ם הלכות שבועות פרק יב הלכה יא

²⁸ חיי"א כלל ה' סעי' א'

²⁹ שו"ת מנח"י ח"ז סי' ג' וח"י סי' י"ב עפ"י דברי האשל אברהם בוששאמש סי' כ"ה סעי' ד' ובספרו דעת קדושים סי' רע"ט סק"ג שמועיל גם לאחר זמן, ועיין בדע"ק שם (ובאשל אברהם סי' קמ"ב ד"ה כשבפסוק) שאם הזכיר כמה שמות לבטלה ונזכר לאח"כ (כגון שקרא בס"ת שנתברר שפסול הוא בהחלט) יאמר על כל שם ושם בשכמל"ו במספר השמות שאמר לבטלה

³⁰ דעת כמה ראשונים דעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה וקרא אסמכתא בעלמא אבל אם הוא מזכירו להשם ח"ו לבטלה בלא ברכה לכו"ע יש בו איסור תורה שהוא עובר על מ"ע דאת ה' אלהיך תירא שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה כדאיתא בתמורה [דף ד'] כי זהו מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כ"א בדרך שבח והודאה מה שמחויב אבל לא לבטלה. מ"ב שם כ

³¹ מ"ב שם יט

הנהגה למעשה ולמשיחה בדרך היומית

מסכת סוטה

בש"ס ובמדרשי חז"ל ובפוסקים, אין לקראם כי אם בכינוי "השם". וכמו כן יכנה לומר אלוקים, או אלוקיננו בקו"ף³².

וכן מי שדורש ברבים, ומזכיר בדרשתו איזה פסוק, יאמר שם ה' בקריאתו, ולא יכנה לומר "השם" וכיו"ב. ואפילו אם אינו אומר פסוק שלם, אלא חלקו בלבד, רשאי להזכיר שם ה' או אלוקים בזה"א³³.

באותן מקומות שאין מזכירים שם שמים, כל אחד כפי מנהגו, יש להקפיד ולומר 'השם' וכלשון המשנה (יומא פ"ג מ"ח), ולא אדושם וכיוצא"ז, שאין זה דרך כבוד כלפי מעלה.

מותר לברך ולהזכיר שם ה' לשם לימוד לקטן³⁴, עד שיהיה רגיל בברכות. וצריך לחנך את הקטנים לברך ברכות המצות וברכות הנהנין, וכשהאב מחנך את בנו או בתו לברך, מותר לו להזכיר שם ה' בברכה, ואין בזה חשש משום ברכה לבטלה. אבל כשהבן יודע כבר לברך, ורק צריך לעזור לו בברכה, יש להמנע מלומר שם ה'.

על האב לשים לבו לבניו הקטנים שלא ירגילו להזכיר שם שמים לבטלה, שלא לשם חינוך.

אין כל איסור להשמיע פסוקי תפלה ותנ"ך בכל מדיה שהיא, אף על פי שמוקלט בהם אזכרות שם ה'. ואין לחוש בזה להזכרת שם שמים לבטלה. ובלבד שהדבר יהיה בשמחת מצוה, והאזנת השומעים בכבוד ראש, ובמקום גילה שם תהא רעדה. אבל אם

³² מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן רטו אות ד), שאין להזכירה בדרך לימודו, ושכן מנהג רבנן קשישאי בארץ הצבי. ובמחזיק ברכה שם הוסיף, שכן מצא למהר"ם בר ברוך בספר התשב"ץ (סימן תיט), שאינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כי אם השם. ואמנם בספר דרך פקודיך (דף מא) כתב בשם האדמו"ר מהרי"צ זצ"ל, שאם לא נראית הלבנה בזמנה, יאמר אחר כך הברכה דרך לימודו בנמרא. וכן כתב היעב"ץ, שהגורס בנמרא יכול לומר מטבע הברכות דרך לימודו עם אזכרותיהם, ושאין צריך ראייה לזה. וכן כתב באבני נזר (חלק אורח חיים סימן שפג), וכן פסק בשו"ת היכל יצחק (סימן ס). אולם מצינו לרב נחשון גאון (אוצר הגאונים ברכות נד ב) שכתב, דכיון דלאו שעת מעשה הוא, אי אמר ברוך אתה ה', הוה ליה כמוציא שם שמים לבטלה. ובמגן אברהם הנ"ל כתב שכן משמע מפירוש המשניות להרמב"ם, לפיכך יש להחמיר בזה, וכמבואר כל זה בשו"ת יביע אומר חלק ב' (סימן ד' אות ז', וסימן י' אות ו'), וחלק ג' (סימן יד), וחלק ו' (סימן לח אות ב - ג). ובשו"ת יחיה דעת חלק ג' (סימן יג). ושם נתבאר שאף בדרך נדבה יש בזה איסור ברכה לבטלה. ואמנם לענין פסוקים המובאים בתלמוד, מבואר שם שאין איסור לאומרם בקריאתם. כיעו"ש.

³³ בשו"ת שאלת יעב"ץ חלק א' (סימן פא), בשם אביו החכם צבי. והובא בברכי יוסף (סימן רטו סק"ה). ע"ש. וכן פסק בחס"ל (ס"ז). ע"ש. וכן כתבו בפרי מגדים (א"א סק"ה) ובשערי תשובה (שם), הובאו דבריהם במשנה ברורה (שם ס"ק יד), דבשלומד הפסוקים המובאים בתלמוד רשאי לאומרן כמות שהן כתובים עם הזכרת השם. ע"כ. ועיין בכף החיים (ס"ק יז). ואף אם אינו אומר פסוק שלם, גם כן רשאי להזכיר שם ה', וכמו שכתב בחיי אדם (כלל ה' סימן ב), שמותר לומר חצי פסוק, אף שמזכיר שם ה'. ע"ש. וראה בילקוט יוסף חלק ב' (עמוד קט), על פי המבואר בשו"ת יביע אומר חלק ג' (סימן יד). ע"ש.

³⁴ ז"ל הרמב"ם (פרק א' מהלכות ברכות הלכה טו): התינוקות מלמדין אותן הברכות כתיקונן, ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת לימודם, הרי זה מותר, ואין עונין אחריהן אמן. ועיין בכסף משנה שם. וכן הוא בשלחן ערוך (סימן רטו סעיף ג). ומוכח מדברי הלבוש ושאר אחרונים שם, שגם הרב או אביו מותר להם ללמד את התינוקות ולהזכיר את השם, כדי ללמד לתינוק לברך כהוגן, שהרי ע"כ אנו צריכים ללמוד עמהם כדי להנכס בלימוד התורה ובקיום המצות, וכדכתיב ולמדתם אותם את בניכם וכו'.

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

שומעים זאת בדרך היתול שחוק וקלות ראש, ומדברים דברי ליצנות, יש להמנע מלישב שם³⁵, ועל זה אמרו (תהלים א פסוק א) ובמושב לצים לא ישב.

ו. ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מענייניו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה

עוד התבאר במסכת יומא שם שאם חל ר"ח טבת בשבת³⁶, אין פוחתין משבעה קרואים, ומוציאין ג' ספרים וקורין ו' בפרשת השבוע, אם רוצים לקרות בפרשת השבוע ז' או יותר מן ז' גם כן מותר³⁷, וכשגומר פרשת השבוע מניחין הס"ת הב' ואין אומרים קדיש, רק מגביהין הראשונה וגוללין אותה וקורא בשני עולה אחד בשל ר"ח שהוא תדיר ולכן קודם לשלש חנוכה, ומתחיל וביום השבת, ומניחין ספר תורה שלישי ואומרים קדיש, ומגביהין וגוללין השני, ובשלישי קורא מפטיר בשל חנוכה, ומפטיר ענין חנוכה שסיים בו "רני ושמחי".

ז. תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא

שני אנשים³⁸ בשני ספרים או שלשה אנשים בשלשה ספרים, כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת, אין בו חשש משום פגם אפילו בענין אחד.

הלכתא למשיחא

ח. ומברך עליה שמנה ברכות ... ועל מחילת עון כתיקנו ...
ועל ירושלים בפני עצמה והשאר תפלה ... רנה ובקשה
שעמד ישראל צריכין ליוזשע וחזתם בשומע תפלה

³⁵ וכן כתב הגאון רבי חיים ברלין בשו"ת אהלי יעקב חלק ב' (סימן סד), שאם שומע ברכת ה' מהטייפ, אין צריך לקרוע. ע"ש. ועיי' עוד בשו"ת בכורי יעקב (סימן א), ובשו"ת משפטי עוזיאל חלק א' (חלק אורח חיים סימן ה), ובאורח וברוחב בשו"ת יביע אומר חלק ג' (סימן טו).

³⁶ שו"ע ונו"כ או"ח תרפד סעיף ג

³⁷ מ"ב שם ס"ק ט

³⁸ שו"ע ונו"כ שם ד

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

כבר התבאר ביומא דף סח: ודך ע. שבעת שהכהן הגדול קורא בתורה ביום הכפורים כנזכר, מברך לפניו אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ וכו', ולאחריה אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תוֹרַת אֱמֶת וכו', בדרך שמברכין בבית הכנסת³⁹,

ומוסיף לאחריה שבע ברכות ואלו הן – רִצְיָה יְדוּד אֱלֹהֵינוּ, בְּעַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וכו' וחותרם – שְׁאוּתָךְ לְבִדְךָ בְּיָרְאָה נַעֲבֹד. מוֹדִים אֲנִיחָנוּ לָךְ, שְׁאוּתָהּ וכו' – וחותרם הַטּוֹב שְׁמָךְ וְלָךְ נָאֶה לְהוֹדוֹת. סֵלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטְאנוּ וכו' וי"א⁴⁰ שאינו אומר סֵלַח וכו' אלא אומר מִחַל לְעֲוֹנוֹתֵינוּ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים הַזֶּה (כמו שאנו אומרים בתפלתנו ביו"ה"כ). ולשתי הדעות חותרם – מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים. הרי שלש ברכות כתקנן.

ומברך על המקדש ברכה בפני עצמה יהיה עניינה שיעמוד המקדש ושכינה בתוכו וחותרם בה – "בא"י שוכן בציון", וי"א⁴¹ שחותם – "ברוך אתה ה' הבוחר במקדש".

ומברך על ישראל ברכה בפני עצמה עניינה שיושיע ה' את ישראל ולא יסור מהן מלך וחותרם בה – "בא"י הבוחר⁴² בישראל".

ומברך על הכהנים ברכה בפני עצמה עניינה שירצה המקום מעשיהם ועבודתם ויברכם וחותרם בה – "בא"י מקדש הכהנים". וי"א⁴³ "ברוך אתה ה' הבוחר בכהנים".

ואחר כך אומר תפלה ותחנה ורנה ובקשה כפי מה שהוא רגיל וחותרם – "הושע ה' עמך ישראל שעמך ישראל צריכין להושע בא"י שומע תפלה".

ט. מִכָּאן וְאֵילָךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵאֵלֶּם סֵפֶר תּוֹרָה מֵתוֹךְ בֵּיתוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ וְכָל כֵּךְ לָמָּה כִּדִּי לְהִרְאוֹת חֲזוֹתוֹ לְרַבִּים

מנהג היה⁴⁴ בבית שני שאחר שקרא הכהן הגדול ביום הכפורים, הביאו העם ספרי תורה מבתייהם להראות יופיו של הספר לכל הנמצאים. ומכאן נלמד

³⁹ רמב"ם שם הלכה יא

⁴⁰ רש"י במשנה שם

⁴¹ דעת הרא"ש

⁴² ברא"ש הוסיף בעמו ישראל

⁴³ דעת הרא"ש

⁴⁴ הרמב"ם לא הזכירו כלל.

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

שמותר⁴⁵ לטלטל ספר תורה מביתו לבית אחר, כדי להראות חזותו ויופיו לאחרים, לקיים מה שנאמר "זה אלי ואנוהו". וכן מותר לטלטל ספר תורה לבית המניה כדי להגיהו, דכל שהוא לתיקון הספר תורה, ולכבודו, מותר.

י. פרשת המלך כיצד מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית

נאמר בפרשת וילך (דברים לא פסוק י – יג) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֵּץ שִׁבְעַת שָׁנִים בְּמַעַר שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסְּכּוֹת. בָּבוֹא כָּל יִשְׂרָאֵל לִרְאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמָקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר תִּקְרָא אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל בְּאֲזִינֵיהֶם. הִקְהֵל אֶת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ לְמַעַן יִשְׁמְעוּ וְלִמְעַן יִלְמְדוּ וַיִּרְאוּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְשָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וּבְנִיֵּיהֶם אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ יִשְׁמְעוּ וְלִמְדוּ לִירְאֶה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתֶּם חַיִּים עַל הָאָדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ. נִצְטוּיֵנוּ בִּזְהָ לְהַקְהִיל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּכָל מוֹצָאֵי שְׁמִיטָה בַּעֲלוֹתָם לְרֹגֶל וּלְקִרְוֹת בְּאֲזִינֵיהֶם מִן הַתּוֹרָה פִּרְשִׁיּוֹת שֶׁהֵן מִזְרֹזוֹת אוֹתָם בַּמִּצְוֹת וּמַחֲזֻקוֹת יְדִידָהֶם בְּדַת הָאֱמֶת⁴⁶. וְנִמְנָה חַיִּיב זֶה בַּמִּנִּין הַמִּצְוֹת כַּמִּצְוֹת עָשָׂה⁴⁷. הַבַּה"ג⁴⁸ וְהִירָאִים⁴⁹ חִלְקוּ עַל שָׂאֵר מוֹנֵי הַמִּצְוֹת וּמִנּוּ בַּעֲנִין זֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת, א. מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ שִׁיקְרָא בַּתּוֹרָה בְּאֲזִינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, ב. מִצְוָה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁכֶּשֶׁה־מֶלֶךְ קוֹרֵא אֶת הַתּוֹרָה יִבּוֹאוּ כּוֹלֵם לִשְׁמוֹעַ⁵⁰.

⁴⁵ כן כתב בתשובת גור אריה יהודה (סימן כד).. וע"ע בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה סימן ב דף ג רע"ב) מה שכתב על מה שאמרו ביומא (ע א) ואחר כך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מביתו, וקורא בו, כדי להראות חזותו לרבים. וכן בסוטה (מא א) ומביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו. וכל כך למה, כדי להראות חזותו לרבים, ואיך טלטלו הספר תורה, הרי מבואר בשלחן ערוך שבני אדם החבושים וכו' אין מביאים אצלם ספר תורה, אפילו בראש השנה וביום הכפורים, אף שהיא קריאה חיובית. וכתב שהיה מקום לומר כיון שזה מכבוד הספר תורה גופא להראות חזותו לרבים, מותר לטלטלו ממקום למקום, ושנאי הוצאת ספר תורה כדי לקרוא בו, מהוצאתו להראות את יופיו ונוי. אולם עיין שבו"ת ציץ אליעזר חלק יח סימן ו שיצא לחלק "דשל ציבור קביעא וקיימא במשכן כבודה המיוחד לה ולכן אין לטלטלה, אבל של יחיד עשויה בכונה מראש ע"מ לטלטלה עמו בכל מקום".

⁴⁶ רמב"ם חגיגה פ"ג ה"א. ועי' קונטרס זכר למקדש להאדר"ת פ"א אות ב' שר"ל שמלשון הרמב"ם "להקהיל" משמע שמלבד המצוה על כל הצבור להיקהל יש גם מצוה להקהילם, והחיוב הוא על ב"ד הגדול או המלך, ודלא כשאר הראשונים שכתבו להיקהל

⁴⁷ רמב"ם בסהמ"צ עשה טז, סמ"ג עשין רל, החינוך מצוה תריב. וכ"כ יראים רסו תלג, אזהרות לר' שלמה אבן גבירול עשה נב

⁴⁸ מ"ע קסב ופרשיות סה

⁴⁹ רסו ותלג

⁵⁰ ועי' ר"י פרלא בפירושו לרס"ג ח"א עשה טז וח"ג פרשה י, ותועפות ראם ליראים שם

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

הזמן שנצטוינו בו לקיים את מצוות הקהל הוא מוצאי יו"ט הראשון של חג הסוכות⁵¹. של השנה השמינית⁵².

י"א שזמן קיום המצוה הוא בלילה של מוצאי יו"ט הראשון, ממש⁵³. ויש שרצו לומר שצריך לעשותה ביום הראשון של חול המועד דוקא ביום⁵⁴.

יא. עושיין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה ... חזן הכנסת נוטל ס"ת ... והמלך עומד ומקבל וקורא יושב

ביצד היתה קריאת הקהל, – באותו היום של קריאת הקהל היו כל הבהנים תוקעים ומריעים ותוקעים בחצוצרות של זהב בכל ירושלים כדי להקהיל את העם⁵⁵. ואף בעל מום תוקע באותו יום⁵⁶.

⁵¹ משנה סוטה שם מא ע"ב, הובא ברמב"ם שם במשנה. [ג' המשנה בירושלמי מוצאי יו"ט האחרון של חג, וכ"כ במשניות כת"י, ומ"ס הוא כמש"כ מפרשי הירושלמי שם]. ולמדו שהוא תחילת ימי חול המועד מהנאמר הפסוק "בבוא כל ישראל", משמע שכוונתם להתחלת המועד – סוטה שם מא. וברש"י סוטה שם, [וע"פ ירושלמי מגילה פ"א ה"ד], כתב שזמן תחילת המועד הוא בעצם ביו"ט הראשון של חג, ורק מפני שתיקון הבימה, שהיו צריכים לעשות לקריאת התורה שם, אינו דוחה לא שבת ולא יו"ט, לפיכך נדחה עד ראשון לחול המועד [ומאתמול אין עושים אותה, כדי שלא לדחוק את העזרה] – רש"י סוטה שם. ועי' כס"מ בחגיגה שם שמפרש כן בירושלמי אף לדעת הרמב"ם. ובתוס' (שם ד"ה כתב) חלק על רש"י וכתב שמפני הבימה לא היו דוחים את הזמן, אם היתה גזרת הכתוב לקרוא ביום ראשון, שהרי הבימה אינה מעכבת, אלא ש"במועד" מובנו בתוך המועד, ולא ביום הראשון, [ואי אפשר לומר שיקיימו את המצוה ביום שני או שלישי של חוה"מ, שהרי כתוב "בבוא כל ישראל", שמשמעו בהתחלת המועד, וכנ"ל, ומתוך כך למדנו שהוא במוצאי יו"ט הראשון] תוס' שם ד"ה כתב. ועי' בארוכה על שיטות רש"י ותוס' בקובץ הקהל מעמוד ס ואילך

⁵² אחר שנסתיימה השנה השביעית שנת השמיטה – פהמ"ש להרמב"ם שם ורמב"ם חגיגה שם ה"ג. ונלמד מהפסוק "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" (דברים שם. ועי' סוטה מא ע"א, לשם מה הוצרכו כל הסימנים הללו), שפירושו ככלות שבע שנים – עי' רמב"ן עה"ת דברים טו א. [וצ"ע באבן עזרא שם ובפי' אברבנאל שם שפירושו "מקץ" – בהתחלה. ובאברבנאל כתב במפורש "בתחילת שנת השמיטה", וכתב שכך אמרו בסוטה פ"ז, וקשה שהרי בסוטה מפורש במוצאי שביעית. ועיין בפסיקתא וזרתא וילך שם והערות שם. ועיין במסכת ראש השנה יב ע"ב, ובמש"כ רש"י למה נקראת השנה השמינית שנת השמיטה]

⁵³ כך דייק הרש"ש בסוטה שם מהתוס', וכן משמע בקרית ספר שם שכתב "לא ביום א' ולא ביום ב' כו' אלא במוצאי יו"ט", וכ"כ בתפא"י למשניות סוטה שם

⁵⁴ עי' זכר למקדש להאדר"ת שדן שמכיון שהוקש לראיה הרי אין זמן ראייה בלילה שאינו יכול להביא קרבן. ועיין במאירי דף מ שכתב "מוצאי יו"ט" ר"ל יום שני של סוכות כו', ונראה שבא ללמד שלא נאמר שיעשו מצוה זו בלילה

⁵⁵ רמב"ם שם ה"ד, וכדשינו בתוספתא סוטה פ"ז "אותו היום כהנים עומדים בגדרים ובפרצות וחצוצרות של זהב בידיהם תוקעים ומריעים ותוקעים, כל כהן שאין בידו חצוצרה אומרים דומה שאין כהן הוא, ושכר גדול היה לאנשי ירושלים, שמשכירים חצוצרות בדינר זהב"

⁵⁶ וכמו שאמרו בתוספתא שם (סוטה פ"ז) נאמר "וכן העיד ר' טרפון שראה חיגר עומד ומתריע בחצוצרות, ומשם אמרו חיגר תוקע במקדש". ועי' ירושלמי מגילה פ"א ה"י שר' טרפון אמר שראה אחי אמו חיגר עומד ומריע ואמר לו ר' עקיבא שמא לא ראית אלא בשעת הקהל שבעלי מומין כשרים בהקהל ואמר לו ר' טרפון העבודה שלא בדית טרפון ראה ושכח ועקיבא דורש מעצמו ומסכים להלכה, ועי' ספרי בהעלותך

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מִסְכַּת סוּטָה

היו מביאים בימה גדולה של עץ, ומעמידים אותה באמצע עזרת נשים⁵⁷. וכתבו התוס'⁵⁸ שהיו בונים את הבימה מערב יו"ט כבנין של פרקים, ובחול המועד היו מחברים את הפרקים יחד ומקימים אותה⁵⁹. ואם לא בנו אותה מערב יו"ט לא היו בונים אותה אפילו בחול המועד, שאין הבימה מעכבת את הקריאה⁶⁰.

המלך עולה ויושב על הבימה, כדי שישמעו את קריאתו, וכל ישראל העולים לחג מתקבצים סביבו⁶¹.

חזן הכנסת נוטל ספר תורה – ספר עזרה, שהוא הספר תורה שכתב משה⁶², ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן וסגן לכהן גדול וכהן גדול למלך⁶³, משום כבודו של מלך⁶⁴, כדי להדרו ברוב בני אדם⁶⁵, שמראים את מעלותיו, מעלה למעלה ממעלה⁶⁶. והמלך מקבל את הספר תורה כשהוא עומד⁶⁷, ואם רצה לקבלו כשהוא יושב, מותר לו⁶⁸.

המלך פותח את הספר תורה ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בבית הכנסת, וקורא את הפרשיות שהזכרנו לעיל, כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח⁶⁹. עד שהוא גומר, ואח"כ גולל את הספר תורה. ומברך אחרי קריאתו כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת⁷⁰.

אח"כ מוסיף המלך שבע ברכות, ואלו הן: רצה ה' אלהינו בעמך ישראל וכו', מודים אנחנו לך וכו', אתה בחרתנו מכל העמים וכו' עד מקדש ישראל והזמנים, כדרך שמברכים בתפלה⁷¹, ברכה רביעית מתפלל על המקדש

⁵⁷ רמב"ם שם

⁵⁸ סוטה שם

⁵⁹ ועי' לעיל מהירושלמי שלא היו עושים אותה מעיו"ט שלא לדחוק העזרה, ולהתוס' י"ל שר"ל שלא היו קובעים בעזרה אבל עשו של פרקים

⁶⁰ תוס' סוטה שם

⁶¹ רמב"ם שם

⁶² רש"י ב"ב יד ע"ב ד"ה ספר עזרה, שמ"ק שם בשם ראב"ד. ועי' דק"ם שם שי"ג בגמ' ספר עזרה]

⁶³ משנה שם רמב"ם שם

⁶⁴ גמ' שם מא ע"ב

⁶⁵ רמב"ם שם

⁶⁶ רש"י שם מ ע"ב ד"ה כולה לגבי כה"ג ביוהכ"פ שאמרו שם ג"כ טעם זה

⁶⁷ משנה סוטה שם, רמב"ם שם

⁶⁸ רמב"ם שם ה"ד, ומשמע שגם לקבל יושב אם רוצה, וצ"ב מנין לו, ועי' זכר למקדש פרק ה שתמה ע"ז. ואולי ר"ל שאחר שמקבלו אם רצה ישב ויקרא, אף שאת זה הזכיר כבר הרמב"ם להדיא בהלכה ג'. [ואגריפס המלך עמד וקיבל וגם קרא מעומד ושיבחוהו חכמים – משנה שם]

⁶⁹ משנה שם, רמב"ם שם ה"ג, [ואגריפס המלך עמד וקיבל וגם קרא מעומד ושיבחוהו חכמים – משנה שם,

⁷⁰ רמב"ם שם ה"ד ע"פ משנה סוטה שם

⁷¹ הרי שלש ברכות כמטבע הברכה הידועה שטבעו חכמים

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַחֲמֵי הַיּוֹמִי

מַסַּכְת סוּטָה

שיעמוד, וחותרם ברוך אתה ה' השוכן בציון. ברכה חמישית מתפלל על ישראל שתעמוד מלכותם, וחותרם בה הבוחר בישראל. ברכה ששית מתפלל על הכהנים שירצה האל עבודתם, וחותרם בה ברוך אתה ה' מקדש הכהנים. ברכה שביעית מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול וחותרם בה הושע ה' את עמך ישראל שעמך צריכים להיוושע ברוך אתה ה' שומע תפלה⁷².

יב. וקורא מתחילת אלה הדברים ... וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות... המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון

אמרו במשנה⁷³ שהמלך קורא בספר משנה תורה – ספר דברים⁷⁴. ומתחיל לקרוא בתחילת הספר מ"אלה הדברים"⁷⁵ עד סוף פרשת "שמע"⁷⁶. ומדלג לפרשת "והיה אם שמוע"⁷⁷, ואח"כ מדלג לפרשת "עשר תעשר"⁷⁸, וממנה מדלג לפרשת "כי תכלה לעשר"⁷⁹ ומשם חוזר למפרע⁸⁰ וקורא את "פרשת המלך"⁸¹. ואח"כ קורא את הברכות והקללות שבפרשת כי תבוא⁸² עד סוף הפרשה, המסתיימת במילים "מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב"⁸³.

⁷² רמב"ם שם ה"ד ע"פ משנה סוטה שם, שאמרה "ברכות שכהן גדול מברך אותן וכו' אלא שנותן של רגלים במקום מחילת העון"

⁷³ סוטה מא ע"א

⁷⁴ ובספרי (דברים עה"פ יז יח) אמרו אחרים שנלמד מהפסוק שנאמר לגבי מלך "וכתב לו את משנה התורה" (דברים יז יח), שאע"פ שהוא כותב לעצמו את כל התורה, כתב הפסוק "שכותב את המשנה תורה, משום שבהקהל קוראים במשנה תורה, ועיין בספרי זוטא שם שבגירסתו נאמר "שאיין כותב המלך אלא משנה תורה לפי שאין קורין בו"

⁷⁵ (דברים א א)

⁷⁶ (שם ו ד-ט) שם במשנה, וע"פ רמב"ם ומאירי. ובתוספתא (סוטה פ"ז) רבי חולק וסובר שלא צריך להתחיל מראש הספר אלא קרא רק שמע והיה אם שמוע עשר תעשר וכי תכלה לעשר ופרשת המלך עד שגומר את כולה

⁷⁷ (שם יא יג – כא)

⁷⁸ (שם יד כב – כז)

⁷⁹ (כו יב – טו)

⁸⁰ דהיינו שקורא בפרשה קודמת שכתובה לפני פרשת "כי תכלה לעשר"

⁸¹ (יז יד – כ, ואיין הכוונה לפרשת הקהל שנקראת גם "פרשת המלך – כנ"ל). וביאר רש"י שאף על פי ש"פרשת המלך" (יז יד – כ), נכתבה בתורה בין פרשת "עשר תעשר" (שם יד כב – כז) לפרשת "כי תכלה לעשר" (כו יב – טו), קורא את פרשת "עשר תעשר", ומיד אחריה את פרשת "כי תכלה לעשר", ורק אח"כ את "פרשת המלך" כדי שיקרא ברצף את הפרשות שעוסקות במעשרות

⁸² שם כח א

⁸³ שם כח סט, –משנה בסוטה מא ע"א וברש"י ובמאירי. ויש גירסא אחרת במשנה שהובאה שם ברש"י שאחרי פרשת "כי תכלה לעשר", קורא המלך "ברכות וקללות" שבפרשת כי תבוא, ורק אח"כ קורא למפרע ב"פרשת המלך"

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

לדעת הרמב"ם⁸⁴ הוא קורא מ"אלה הדברים" עד סוף פרשת "שמע", ומדלג לפרשת "והיה אם שמוע"⁸⁵ ואח"כ הוא מתחיל לקרוא בפרשת "עשר תעשר"⁸⁶ וממשיך שם וקורא ברצף עד סוף הברכות והקללות שבפרשת כי תבוא, ומסיים במילים "מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב"⁸⁷.

המלך קורא דוקא בפרשות אילו כיון שפרשת "שמע" היא קבלת מלכות שמים, ופרשת "והיה אם שמוע" היא קבלת עול מצות, הברכות והקללות הן קבלת בריתות של תורה. ובפרשת "עשר תעשר" קורא מפני שהוא זמן אסיפה ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות.⁸⁸

קריאת הקהל היא אחת מהקריאות הנאמרות בלשון הקודש בלבד.⁸⁹

אף אנשים שמדברים בלשונות אחרות, וגרים שאינם מכירים את לשון הקודש, וכ"כ מי שאינו יכול לשמוע – שאין לו שמיעה טובה, או שעומד במקום רחוק⁹⁰ צריך לכוין את לבו ולהכינו לקריאה זו, ולהקשיב אזנו לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה את קריאת התורה של המלך, כיום שניתנה בו התורה בסיני, ויראה עצמו כאילו עתה נצטווה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל, כיון שלא קבעו הכתוב אלא לחזק את דת האמת.⁹¹

אפילו חכמים גדולים שיודעים את כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתרה.⁹²

דף מא:

⁸⁴ חגיגה פ"ג ה"ג

⁸⁵ כנ"ל

⁸⁶ (שם יד כב)

⁸⁷ שם כח סט, ונמצא שבתוך קריאתו, קרא גם את "פרשת המלך" (יו יד – כ), ופרשת "כי תכלה לעשר" (כו יב – טז) – רמב"ם שם ה"ג ובפחמ"ש. ועי' לח"מ שם שכתב שכך היתה גירסתו במשנה. ובירושלמי הגירסא במשנה בסוטה שם "ברכות וקללות עד שהוא גומר את כולם", ולגרסתו לא הוזכרה במפורש פרשת המלך, ונראה שהגירסא בירושלמי צ"ל כדברי הרמב"ם, שהרי מפורש במשנה באגריפס שהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי, וזה בפרשת המלך. ובאמת במראה הפנים לירושלמי שם שהרמב"ם סמך על נוסח הירושלמי רש"י שם בסוטה

⁸⁹ משנה סוטה לב ע"א, רמב"ם חגיגה פ"ג ה"ה, שנאמר: "תקרא את התורה הזאת" (דברים לא יא), – בלשונה

⁹⁰ לח"מ שם, [ועי' זכר למקדש להאדר"ת שר"ל שאינו מבין לשון הקודש]

⁹¹ רמב"ם שם

⁹² רמב"ם שם

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

ג. והמלך עומד ומקבל וקורא יושב ... אין ישיבה בעזרה ... בעזרת נשים

כבר התבאר לעיל דף מא: שאסור לכל⁹³ אדם לישוב בכל העזרה, ו"א שהוא משום⁹⁴ שנצטוינו (ויקרא יט פסוק ל) ומקדשי תיראו שצונו לירא מן הבית הזה הרמוז אליו מאד מאד עד שנשים בנפשנו משא הפחד והיראה⁹⁵, וזה חובה תמיד ואפילו בזמננו זה שהוא חרב בעונותינו שרבנו. וי"א⁹⁶ שאיסור זה אינו אלא מדבריהם⁹⁷.

ואין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר (שמואל ב ז פסוק יח) וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּשֶׁב לְפָנָיו ה', והסנהדרין שהיו יושבין בלשכת הגזית לא היו יושבין אלא בחציה של חול.

ואפילו מלכי ישראל אין להם ישיבה בעזרה⁹⁸. ולא רק למלכי ישראל שהיו בזמן מלכי בית דוד, אלא אף למלכי ישראל שמלכו אחרי שפסקה מלכות בית דוד⁹⁹, כגון מלכי בית חשמונאי, לא הותרה להם הישיבה, ולא נאסרה הישיבה בעזרה אלא מעזרת ישראל ולפנים, אבל מעזרת ישראל ולחוץ, היינו בעזרת נשים ובהר הבית, שלא נתקדשו בקדושת עזרה, הישיבה מותרת, ואפילו חלל שער ניקנור העולה מעזרת נשים לעזרת ישראל לא נתקדש ומותר לישוב שם¹⁰⁰.

⁹³ רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה ו, רמב"ם הלכות מלכים פרק ב הלכה ד
⁹⁴ רמב"ם סה"מ עשה כא חינוך רנד ועיין רש"י יומא סט: שלמד איסור זה ממה שנאמר: לעמוד לשרת, וכן: העומדים שם לפני ה'. ועי' בגבורת ארי שם כה א שתמה, שאין ללמוד משירות ששירות ודאי אינו אלא בעמידה.

⁹⁵ וכבר התבאר במקומות מן התלמוד (יומא כה א, סט ב סוטה מ ב ובתוס' ור"נ) שאינו מותר כלל לשבת בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד. וזה כלו לאמרו יתעלה ומקדשי תיראו. סה"מ שם

⁹⁶ או"ז ח"ב סי' רכו. ועי' תוס' זבחים טז א שנסתפקו בדבר. ועי' מל"מ בית הבחירה פ"ז ה"ו, וקרית ספר חגיגה פ"ג.

⁹⁷ ועיין משנה למלך שם וראיתי לרש"י ז"ל בפרק חלק (דף ק"א) שכתב גמירי דאין ישיבה הלכה למשה מסיני ולא מקרא אך בפ"ב דיומא (דף כ"ה) ובפ"ז (דף ס"ט) כתב אין ישיבה בעזרה דכתיב לעמוד ולשרת העומדים שם לפני ה' כו' אלמא מקרא נפקא לן. ומיהו יש ליישב דהני קראי אסמכתא נינהו אך מאי דקשיא לי הוא מ"ש רש"י פ"ז דסוטה (דף מ') אין ישיבה בעזרה דאין כבוד שמים בכך ואפי' מלאכי השרת אין להם ישיבה כו' נראה דס"ל מדרבנן הוא איסור זה.

⁹⁸ ועיין מעשה רקח הלכות בית הבחירה פרק ז הלכה ו שהביא דעות שאיסורו דרבנן ולפ"ז קשה קצת דלמה לא הותר גם למלכי ישראל כיון דאין האיסור אלא מדרבנן וגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת של תורה מכ"ש איסור דרבנן ומכ"ש מלך דבעינן שתהא אימתו עליך.

⁹⁹ כדלהלן מא א

¹⁰⁰ מנ"ח רנד

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

ולפיכך אמרו בגמרא. שהיו מקיימים את מצות הקהל בעזרה, בעזרת נשים¹⁰¹. והיו עושים בה בימה של עץ¹⁰². ובירושלמי אמרו שהמלך "סמך לו בכותל וישב לו", היינו שעמד עמידה שיש בה סמיכה, שאינה בכלל ישיבה. המנחת חינוך¹⁰³ הסתפק האם מעכב שדוקא בעזרת נשים ובבית המקדש תתקיים המצוה, או שאף במקום אחר בירושלים מותר לקיימה¹⁰⁴.

הלכה למעשה

יד. נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ... מצוה שאני

הנשיא¹⁰⁵ יכול למחול על כבודו, ואין צריך לקום בפניו ולנהוג בו שאר עניני כבוד, ואעפ"כ מצוה לכבדו ולקום מפניו קצת.

אולם מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולפיכך אסור לראותו כשהוא ערום ולא כשהוא מסתפר, ולא כשהוא בבית המרחץ, ולא כשהוא מסתפג.

טו. באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס ... מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך

¹⁰¹ סוטה מא ע"ב, וסוטה שם מ ע"א, ופירש שם רב חסדא (מ ע"ב) שאי אפשר לומר שקורא בעזרת ישראל, שהרי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד, ומצינו בהקהל שאף מלכי בית חשמונאי היו יושבים [ועי' פי' ר"ח יומא שם שמפרש שדברי רב חסדא בעזרת נשים נאמר על דברי רבי אליעזר בן יעקב, ולדעתו צ"ל שת"ק סובר שקוראים בעזרת ישראל, אבל צ"ע שהרי בסוטה שם ביארו על המשנה שם שבעזרה שר"ל עזרת נשים. ועיין עוד בירושלמי (סוטה פ"ז ה"ז) שנראה שסובר שבעזרת ישראל היתה הקריאה, שאמרו שם שהמלך לא היה יושב אלא סומך על הכותל, משום איסור הישיבה בעזרה, והרי בעזרת נשים מותרת הישיבה. אמנם במראה הפנים פסחים סוף פ"ה כתב להוכיח מכאן שלהירושלמי אף בעזרת נשים הישיבה אסורה

¹⁰² רמב"ם חגיגה פ"ג ה"ג

¹⁰³ שם תריב

¹⁰⁴ ועיין בקונטרס זכר למקדש (פרק ד), שמצדד לומר שמותר גם בעזרת ישראל. אבל בירושלים אסור כיון שמצוות הקהל מקיימים אותה הוא במקום ראייה, ככתוב "בבוא כל ישראל לראות", ולכן עזרת נשים הסמוכה לעזרת ישראל מותר, מה שאין כן ירושלים שלא שייך שם כלל בבוא לראות

¹⁰⁵ שו"ע ונו"כ יו"ד רמד יד

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

נאמר בתורה בפרשת מסעי¹⁰⁶ (במדבר לה פסוק לג) וְלֹא תַחְנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הָדֶם הוּא יַחְנִיף אֶת הָאָרֶץ¹⁰⁷ ואמרו בספר¹⁰⁸ הרי זו אזהרה לחנפים¹⁰⁹. דהיינו שלא נחניף לרועה בשוגג או במזיד למעלתם או לתקפם או כבוד משפחתם¹¹⁰. והיא מהעוונות המצויים, שעליו לבדוק קודם השינה אם עבר עליה, ואם מצא שעשה כן יתוודה על זה¹¹¹.

חלק ממוני המצוות מנו מצווה זאת בין מצוות הלא תעשה שבתורה¹¹² והיראים¹¹³ כתב שהמחניף עובר בשני לאוין, שנקרא מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל¹¹⁴. והרמב"ם והחינוך לא מנו מצווה זאת בספר המצוות שלהם. גם הסמ"ק¹¹⁵ כתב שאיסור זה אינו לאו בפני עצמו אלא שלדעתו נכלל הוא בכלל הלאו של¹¹⁶ "ולא תהדר פני גדול"¹¹⁷.

¹⁰⁶ במדבר לה לג–לד, בענין רוצח בשוגג ובמזיד, אחרי שנאמר האיסור לקחת מהם כופר [שוחד] ולבטל עונשם

¹⁰⁷ כי הדם הוא יחניף את הארץ ולאֶרֶץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו, "ולא תטמא את הארץ אשר אתם יושבים בה אשר אני שכן בתוכה, כי אני ה שכן בתוך בני ישראל". ראה בעין זה פסוק בתהילים (קו לח) המוכיח את ישראל.

¹⁰⁸ שם פיסקא קסא

¹⁰⁹ במשמעות הפסוק "לא תהיו חנפים" – רבינו הלל שם

¹¹⁰ רמב"ן עה"ת שם, ובהשגות לסהמ"צ סוף שורש ה. ומצינו בנביא פעמים רבות שהוכיחו את בני ישראל על ענין החנופה, ראה ישעיהו (ט טז) – "כי כולו חנף ומרע", כד ה – "והארץ חנפה תחת יושביה", לב ו – "ולבו יעשה און לעשות חנף", לג יד – "פחדו בציון חנפים רעדה אחזה חנפים". ירמיהו (ג א–ב ט, כג יא טו) – "כי גם נביא גם כהן חנפו", דניאל (יא לב) – "ומרשיעי ברית יחניף בחלקות", משלי (יא ט – "בפה חנף ישחת רעהו") תהילים (קו לח) – "וישפכו דם נקי דם בניהם ובנותיהם אשר זבחו לעצבי כנען ותחנף הארץ בדמים". ראה גם איוב (ח יג) – "ותקות חנף תאבד", יג טז, טז לד, יז ח, כ ה, כז ח, לד ל, לו יג). ובישעיהו (י ו) מיכה (ד יא) [תהילים לה טז], לגבי הגוים שילחמו בישראל

¹¹¹ ראה משנה ברורה סי' רלט סק"ט "כתבו הספרים שבליילה קודם השינה נכון לאדם שיפשפש במעשיו שעשה כל היום, ואם ימצא שעשה עבירה יתוודה עליה ויקבל על עצמו שלא לעשותה עוד, ובפרט בעוונות המצויים כגון חניפות שקרים ליצנות לשון הרע", ראה קובץ נערות למסכת יבמות בביאור האגדות סי' י אות יט, מה שסיפר על החפץ חיים שהצטער שמא החניף לרשע. עיי"ש שכתב בשם רבינו יונה (לא מצאתי) שטעם איסור חנופה שהנותן כבוד לרשעים גורם שחלושי הדעות ימשכו אחריהם. ועיין עוד בספר לרעך כמוך ח"א עמ' 138–81 שהרחיב בענין זה

¹¹² יראים השלם סי' רמח, רמב"ן בהשגות לסהמ"צ סוף שורש ה בדעת הבה"ג בהקדמתו (קסז), אזהרות לר"ש בן גבירול ל"ת שז, חרדים ל"ת פ"ד סי' מת, פסקי ריקנטי סי' תקעב, והאריכו בענין חנופה בספרי המוסר – רבינו יונה בשערי תשובה שער ג אותיות קפז–קצט, ריט. אורחות צדיקים – שער החניפות, השער העשרים ושתים.

¹¹³ סי' רמט

¹¹⁴ עיי"ש שלמדו מסמיכות הפסוקים הנ"ל ולא תחניפו וגו', ולא תטמא את הארץ

¹¹⁵ סי' רכט

¹¹⁶ ויקרא יט טו

¹¹⁷ ועי' בתובות סג: משום דרב זביד גברא רבה מחנפיתו ליה, ושם פד: משום דבי נשיאה נינהו כו'. ועיי"ש ברבינו יונה שחילק ענין זה לתשע חלקים

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

השומע או רואה בחברו דבר עוול, או דבר שאינו הגון, ואומר שהמעשה שעשה טוב הוא¹¹⁸, הרי הוא בכלל מחזיק ידי עוברי עבירה¹¹⁹. ועובר על איסור חנופה¹²⁰, והרי הוא נותן מכשול לפני החוטא, כי אינו ניהם על רעתו ושונה באולתו, ועל זה נאמר (ירמיהו כג פסוק יד – טו)

וְחִזְקוּ יְדֵי מְרַעִים לְבִלְתִּי שָׁבוּ אִישׁ מִרְעֵתוֹ וּגְו' כִּי מֵאֵת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַם יֵצְאָה חֲנֻפָּה לְכָל הָאָרֶץ¹²¹ וְכָל שָׁכֵן אִם הָעוֹל גָּלוּי לְרַבִּים, שֶׁהַמְצַדִּיק חִלַּל וּבִיזָה דֵּת וּדִין¹²², וְהָרִי זֶה בְּכָל חִלּוֹל הַשֵּׁם¹²³.

אף מי שאינו מוחה בידי חברו העושה דבר עוול, או דבר שאינו הגון, לא מתוך יראה מגופו או מממונו, אלא מתוך רשעות לבבו, נקרא חונף¹²⁴.

המהלל רשע, בין בפניו בין שלא בפניו, אף על פי שאינו מצדיקו על מעשה רע שעשה, אלא אומר עליו כי איש טוב הוא, בכלל איסור חנופה הוא, ואסור לעשות כן שעי"ז הוא ייחשב צדיק אצל השומעים ויכבדוהו ותגבר ידו¹²⁵, ועוד שמכשילו שלא ישוב מדרכו הרעה¹²⁶. ועוד נאמר שם שאסור להחניף לאנשי זרוע כדי שיכבדוהו וינשאוהו¹²⁷. ואסור להתחבר לרשע ולקרבו כחבר¹²⁸.

אסור לספר בגנות חברו בפני שונאו, כדי למצוא חן בעיניו¹²⁹, והעושה כן עבר על איסור חנופה¹³⁰.

המשבח אדם במעלות שאין בו, שהשומעים סומכים על דבריו ובאים לידי מכשול ונזק על ידו בכלל איסור חנופה הוא¹³¹.

איסור חנופה, לדעת התוס'¹³² נאמר אף בחונף מחמת יראה, שלא במקום סכנה¹³³. ובמקום סכנת נפשות, מותר להציל עצמו על ידי חנופה¹³⁴, שאם מתיירא שמא יהרגנו,

¹¹⁸ מלבד שביטל מצות עשה של מצות תוכחה

¹¹⁹ [ראסור משום לפני עור] – תוס' סוטה שם סוטה מא: במעשה דאגריפס ד"ה אותו וד"ה כל

¹²⁰ יראים ס' רמח ע"פ סוטה מא: באגריפס, וכע"ז בשערי תשובה לרבנו יונה ח"ג ס' קפד ומאירי סוטה שם

¹²¹ שע"ת שם, ע"ש שהביא רק את תחילת הפסוק, [ומלבד זה הוא נושא בעונש על הנזק שהזיק החוטא לשכנגדו, כענין שנאמר (משלי יז טו) "מצדיק רשע ומרשיע צדיק תועבת ה' גם שניהם" – שע"ת שם].

¹²² שע"ת שם

¹²³ יד הקטנה הל' דעות פ"י, [ועוד שהרי השומעים סומכים עליו ונגררים אחרי מעשה הרשעים – מאירי סוטה שם].

¹²⁴ יראים שם ע"פ הגמרא בקדושין ע: דלא לימרו קא מחנפי כו', שע"ת שם ס' קצה – קצו, ע"ש כמה אופנים בזה, מאירי סוטה שם. ועי' מו"ק יז. לא חניפי ליה, ובסנהדרין קא: בירבעם מפני שהוכיח לשלמה. ובשערי

¹²⁵ קדושה לר' חיים ויטאל ח"ב שער ה', ובראשית חכמה שער הקדושה פ"ב הביאו על שלא החניף לשלמה ועל זה נאמר "עובי תורה יחללו רשע" משלי כח ד, – רבינו יונה בשע"ת שם ס' קפט

¹²⁶ שנאמר "בפה חנף ישחית רעהו" משלי יח ד. – שע"ת שם ס' קצב; כד הקמח ערך חנופה

¹²⁷ שם ס' קצב

¹²⁸ כענין שנאמר ביהושפט מלך יהודה: "בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך" (דברי הימים ב כ לז). – שע"ת שם ס' קצו.

¹²⁹ שעובר על איסור לשון הרע

¹³⁰ חפץ חיים בפתחה ס' טז

¹³¹ רבינו יונה בשע"ת שם ס' קצד

¹³² שם סוטה מא: ד"ה אותו, הבאנו לעיל

¹³³ תוס' שם ד"ה כל, כדמוכח שם מהמעשה הנ"ל עם אגריפס המלך

¹³⁴ תוס' שם ע"פ נדרים כב. נפשך הצלת

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְנֵת סוּטָה

מותר לומר לו יפה עשית¹³⁵, אפילו אם עבר עבירה גדולה¹³⁶. ורבינו יונה¹³⁷ חולק וסובר שחייב אדם למסור עצמו לסכנה¹³⁸. וביד הקטנה¹³⁹ כתב לחלק, שדוקא כשאין שם אלא חשש סכנה [כמעשה באגריפס] אסור להחניף, אבל בסכנה קרובה מותר להציל עצמו על ידי חנופה¹⁴⁰.

השותק ואינו מוחה בעוברי עבירה, מחמת יראה מגופו או ממנו, כתב היראים¹⁴¹ שאינו בכלל חונף, אבל אם אין חשש שיפגע בגופו או בממונו אסור לו לשתוק כדי שלא יתקוטט עמו, ויפסיד בקטנתו את חסדו ואהבתו¹⁴². וכ"כ הרמ"א¹⁴³ להלכה שנהגו להקל מלמחות, כשיש לחוש שיהיו עומדים על גופנו ומאודנו¹⁴⁴.

אף המראים עצמם כצדיקים וחסידיים, או כבני תורה¹⁴⁵, נקראים חנפים¹⁴⁶, ועליהם נאמר בגמרא¹⁴⁷ נאמר מפרסמים את החנפים מפני חלול השם¹⁴⁸. וכע"ז כתב חובות הלבבות¹⁴⁹ שבכלל החנפים העושה מצוה וכוונתו שיכבדוהו בני אדם¹⁵⁰.

¹³⁵ מג"א סוס"י קנו בד' התוס' שם

¹³⁶ שו"ע הרב שם יח

¹³⁷ שע"ת שם סי' קפח

¹³⁸ ואל' ישיא את נפשו עון אשמה כזאת והוכיחו בן מהמעשה עם אגריפס, וכ"כ במנורת המאור שם, והוסיף בשע"ת "כל שכן הדין היושב על המשפט, שנאמר בו "לא תגורו מפני איש" (דברים א יז)

¹³⁹ (הל' דעות פ"י אות יג)

¹⁴⁰ [אלא אם כן העבירה גלויה לרבים ויש בה חלול השם – שם אות יד שכתב שבאגריפס היה במעמד כל ישראל] ועיין בשו"ת אגרות משה או"ח ה"ב סי' נא שביאר מה שונה איסור זה משאר מצוות שהיה צד לתוס' שצריך למסור עצמו עליו, ותירץ דסברו התוס' כמהרש"ל ביש"ש ב"ק לח דאסור לשנות דין של תורה וצריך למסור נפש ע"ז והמחניף לרשע שעבר על דיני התורה נחשב כמשנה דין של תורה. קמ"ל שמותר כיון שלא אמר מה שעשה הרשע מותר, אלא שאותו רשע עשה טוב לדעת אנשים כמוהו. ומחנף"ש אלישיב תירץ במוריה (אלול תשנ"ח דף סה) שכיון שהמחניף לרשע יפול בידיו (סוטה מא:) לכן אין תועלת בחנופה שהרי בכל מקרה יפול בידי הרשע, ולכן כתבו שבכה"ג אין איסור חנופה ולכן לא יפול בידיו ויש הצלה בחנופתו

¹⁴¹ סי' רמח

¹⁴² יראים, ע"ש ובריקנטי סי' תקעב. ועי' סנהדרין יט. בינאי המלך, ורש"י ד"ה תנו, [וכן משמע בתוס' שם בסנהדרין לגבי אגריפס שהיו צריכים לשתוק]

¹⁴³ יו"ד סי' שלד

¹⁴⁴ ע"פ שו"ת מהרי"ו סי' קנז, ועי' בכור שור לסוטה מז; המובא בפת"ש שם, שדוקא בברי הזיקא, שאם לא כן בטל לאו דלא תגורו

¹⁴⁵ עי' קהלת רבה פ"ד ב ופ"ה ג חניפי תורה

¹⁴⁶ ערש"י יומא פו: ד"ה מפרסמין, וסנהדרין כד. ד"ה ככנפי. ועי' תרגום יהונתן בן עוזיאל ירמיה כג יא חנפו, גניבו אורחתהון, ואבן עזרא ורמב"ן במדבר לה לג

¹⁴⁷ ביומא פו:

¹⁴⁸ רש"י שם

¹⁴⁹ שער יחוד המעשה פ"ד

¹⁵⁰ חובות הלבבות שער יחוד המעשה פ"ד, ראשית חכמה שם שער הקדושה פי"ב

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֶף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

אמרו חכמים¹⁵¹ "הוי מכבד את כל האדם, אל תאמר אחניף לזה שיאכילני, לזה שישקני, לזה שילבישני, ולזה שיכסני". והפלא יועץ¹⁵² כתב שבכלל חנופה אף המדבר אחד בפה ואחד בלב, שמראה פנים וחיבה יתירה לחברו ואין פיו ולבו שוים¹⁵³.

טז. מותר להחניף לרשעים בעולם הזה

נאמר במשנה¹⁵⁴ "שואלים בשלומם של נכרים מפני דרכי שלום"¹⁵⁵. דהיינו שמותר לשאול בשלום רשע ולהראות עצמו כאוהבו מחמת יראתו¹⁵⁶. וביאר רבינו יונה¹⁵⁷ שאע"פ שאסור להחניף לרשעים אפילו מחמת היראה מכל מקום מותר לכבדו כדרך שמכבדים בני אדם אנשי זרוע בקימה והידור וכיוצא בזה¹⁵⁸, ואף זה אינו מותר אלא כשמתכוין שלא יזיקוהו¹⁵⁹, ודוקא במקום שאין בו חילול השם¹⁶⁰.

עוד כתבו שמותר לשבח אדם במעלות שאין בו, או להראות פנים וחיבה יתירה לחברו ואין פיו ולבו שוים מפני דרכי שלום, כמו שנאמר¹⁶¹ "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות"¹⁶², ע"י שעשה לכל איש ואיש כרצונו¹⁶³, וידבר בשבח הבריות אף על פי שאין בהם את השבח הזה¹⁶⁴. וכן כתב הארצות צדיקים¹⁶⁵ שיחניף אדם

¹⁵¹ כלה רבתי סוף ד' ודא"ז פ"ב

¹⁵² ע' חנופה

¹⁵³ וכעיי' בראשית חכמה שם. ועיי' אר"ח להרא"ש אות קג אל תפתה את חברך בשפתי חלקות ובחנופות ואל תדבר בלב בלב. ועיי' רש"י ערובין יח: ד"ה אומרים, וקידושין מט: ד"ה האיפה, ובלק"ט בראשית מז כ חסד שבפניו הוא חסד של חנופה

¹⁵⁴ גימין סא.

¹⁵⁵ משנה גימין סא א

¹⁵⁶ יראים ס"י רמח

¹⁵⁷ שע"ת שם ס"י קצט

¹⁵⁸ כמו שיעקב אבינו כיבד את עשו כנ"ל, וכ"כ בכד הקמח לרבינו בחיי ע' חנופה, וכ"כ המאירי שם שמ"ש מותר להחניף לרשעים, היינו לכבדם

¹⁵⁹ מאירי שם

¹⁶⁰ שם, וכ"כ הסמ"ק ס"י רכט, שמ"ש מותר בו' זהו כשאננם עושים עבירה מפורסמת. ועיי' ברבינו בחיי [בראשית לג י, וכ"כ בכד הקמח ע' חנופה] שגרס שם בגמרא שר' פדת חולק וסובר שאף מפני היראה אסור אפילו לכבדו, שנאמר "דבר שקרים לא יכון לנגד עיני" (תהלים קא ז), וכתוב "כי לא לפניו חנף יבא" (איוב יג טז), ולא הותר אלא בלשון הכולל שבח וגנאי, ואם יבין הרשע לשון השבח אין חוששים, ועיי"ש שלדעתו יעקב אבינו אמר "כראות פני אלקים", כונתו לא להקב"ה אלא אלהים – לשון ע"ז. ולא נמצאת גי' זו בגמרא במקום אחר מלבד ברבינו יונה

¹⁶¹ כתובות יז.

¹⁶² ועיי"ש קיא: מוב המלבין שנים לחברו כו'

¹⁶³ רש"י שם יז.

¹⁶⁴ שמ"ק שם בשם גאונים, – שכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום מדבר שקר תרחק – שם בשם ריטב"א. וכעיי"ז כתב הפלא יועץ (ע' חנופה) בביאור מה שנאמר (ערובין פו:): "רבי מכבד עשירים", דהיינו שאף אם עשה העשיר קצת שלא כהוגן אין לזלזל כל כך בכבודו, כמו שמצינו בתודוס איש רומי (פסחים נג). שאמרו לו חכמים, "אלמלא תודוס אתה אדם חשוב גוזרנו עליך נדוי"

¹⁶⁵ ע' חנופה

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

לאשתו משום שלום בית, ולבעל חובו שלא ילחצנו, ולרבו שילמדנו תורה, ולתלמידיו וחבריו כדי שילמדו ממנו וישמעו לדבריו¹⁶⁶.

יז. כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו

ובילקוט שמעוני¹⁶⁷ נאמר "כל מי שיודע שחברו רשע ומחניף לו ואומר לו צדיק אתה, ראוי שיבאו עליו כל הקללות שבתורה, אבל מי שהוא מוכיח חברו שיחזור בו נוטל ברכות¹⁶⁸. ורבינו יונה אומר¹⁶⁹ כל המחניף לחברו לשום כבוד נפטר ממנו בקלון¹⁷⁰.

¹⁶⁶ הובא בראשית חכמה שער הקדושה פי"ב. ועי' שבועות ל'. למאי שלח לי לחנופי ליה וכו'. ועי' שד"ח מערכת ח כלל קמ, חנופה, על המנהג בדורנו להפליג ולהרבות בתוארים, כגון הרב או הגאון וכיוצא, שאין בזה משום חשש חנופה, כי העדר תואר זה נחשב להעדר כבוד

¹⁶⁷ דברים רמז תשצג בשם ילמדנו

¹⁶⁸ שנאמר "ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב" – משלי כד כה

¹⁶⁹ שע"ת שם סי' קצב

¹⁷⁰ וכ"כ במנורת המאור אבוהב סי' מה אמרו רבותינו, ועי' כע"ז באדר"נ פכ"ט ד